

INKLUZIVNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A PODPORA ŽACTVA S POSTIŽENÍM

Co je inkluzivní vzdělávání a proč je důležité?

Inkluzivní vzdělávání znamená poskytovat žactvu kvalitní vzdělávání, bez ohledu na rozdíly či speciální potřeby. V praxi to znamená, že každé dítě má právo dostat potřebnou podporu co nejdříve a kdykoli je to potřeba. Klíčová je přitom spolupráce a komunikace mezi všemi zúčastněnými – vyučujícími, asistenty*kami, rodiči, poradenskými službami i vedením školy. Rodiče jsou považováni za stěžejní partnery v tomto procesu, proto škola s rodiči úzce spolupracuje na nastavení podpory dítěte.

Důraz je kladen na pozitivní přístup k rozmanitosti žactva – třída je chápána jako heterogenní skupina, kde má každý žák*kyně individuální potřeby. Úkolem vyučujících je plánovat výuku tak, aby se zapojili všichni žáci*kyně a měli z učení prospěch. To vyžaduje, aby vyučující pružně přizpůsobovali metody výuky schopnostem a potřebám žactva a předcházeli tak bariérám v učení. Hodnocení by mělo přispívat k dobrým výsledkům všech žáků*kyň – má motivovat a zohledňovat jejich pokrok. Inkluzivní škola tedy vytváří podporující prostředí, kde je kázeň založena na respektu a kde všichni žáci*kyně (s podporou podle potřeby) mohou dosahovat úspěchu. Následující dokument představuje pomůcku pro vyučující pro práci s dětmi se speciálními potřebami.

Žactvo s tělesným postižením

Příznaky ve třídě

- Omezená pohyblivost: žák*kyně může používat vozík, berle nebo jiné kompenzační pomůcky pro pohyb. Do třídy a odborných učeben se dostává obtížně, pokud škola není bezbariérová (široké dveře, výtah nebo rampy apod.). Přesuny po škole mu/jí trvají déle a může potřebovat asistenci (např. při přenášení věcí, otevírání dveří).
- Jemná motorika a komunikace: jestliže postižení ovlivňuje jemnou motoriku, má žák*kyně problém s psaním a kreslením – píše pomalu, s námahou, nebo vůbec nemůže psát rukou. U některých diagnóz (např. mozková obrna) může být narušena i výslovnost či řeč, takže obtíže mohou být i v komunikaci. Žák*kyně pak využívá jiné formy komunikace (gesta, tablety, piktogramy).
- Zdravotní komplikace: tělesné postižení bývá spojeno s dalšími zdravotními obtížemi. Dítě se může rychleji unavit, mít potíže s dlouhým sezením nebo potřebuje častěji na toaletu. U dlouhodobě nemocných jsou časté absence kvůli lékařům či hospitalizacím.

Doporučení pro výuku

- O postižení ve výuce hovořte: Postižení je běžnou součástí společnosti a života. Cílem není je odstranit nebo minimalizovat. Zakomponujte do výuky témata diversity a inkluze (skvělá je například Živá knihovna nebo u postižení například promítání filmu Crip Camp).
- Bezpečné prostředí: zajistěte bezbariérový přístup do třídy i všech potřebných prostor (výtahy, nájezdy, upravené lavice). Ve třídě vytvořte dostatek místa pro pohyb s vozíkem či chodítkem. Seznamte ostatní spolužáky*žáčky s tím, jak mohou pomoci (např. přidržet dveře, pomoci zvednout spadený penál), aby se žák*kyně s TP cítil přijatý.
- Kompenzační pomůcky: využijte všechny dostupné speciální pomůcky pro výuku – např. stojan na sešit nebo notebook k psaní, pokud žák*kyně nezvládá psát rukou. Pokud nemůže mluvit nebo artikulovat, nabídněte alternativní komunikaci (komunikační tabulky s obrázky/písmeny, hlasový výstup). Konzultujte speciální pomůcky s odborníky (speciální pedagog, fyzioterapeut). Mezi kompenzační pomůcky mohou patřit i stim toys k stimulaci smyslů a nervové soustavy.
- Organizace výuky: umožněte individuální vzdělávací plán s případnou redukcí učiva (dle nastaveného podpůrného opatření). Zvažte snížení počtu předmětů nebo hodin denně podle možností. Při zkoušení a písemkách berte ohled – pokud má žák*kyně potíže s mluvením nebo psaním, použijte jinou formu ověření vědomostí (např. test místo dlouhého písemného projevu, ústní zkoušení s dopomocí).

- Spolupráce a podpora: úzce spolupracujte se asistentem*kou pedagoga (pokud je přidělen) – asistent pomáhá žákovi*kyni s TP při praktických úkonech, zapisování poznámek, přesunech apod.. Využijte také konzultací s pedagogicko-psychologickou poradnou nebo speciálně-pedagogickým centrem – poradí vhodné metody a materiály. Důležitá je otevřená komunikace i s rodiči, aby škola a rodina postupovaly jednotně.

Co nepomáhá

- Ignorování bariér: nepodceňujte význam úprav prostředí. Pokud škola neodstraní fyzické bariéry (schody, úzké dveře) nebo nezajistí pomůcky pro usnadnění pohybu a práce (nájezdy, výtahy, upravené pomůcky pro psaní atd.), žák*kyně s TP nebude moci plnohodnotně fungovat ve výuce.
- Odlišné zacházení: nepřehánějte to ani s přehnanou ochranou nebo snižováním nároků, pokud to postižení nevyžaduje. Žák*kyně s tělesným postižením chce být vnímán/vnímána jako rovnocenný člen třídy. Není vhodné jej/ji izolovat od kolektivních činností – místo vyřazení hledejte způsoby zapojení (např. při tělocviku upravit aktivitu, při skupinové práci mu svěřit roli, kterou zvládne). Přiměřený přístup posiluje jeho sebeúctu i vztahy se spolužáky. Nebojte se naopak vyzdvihovat pozitiva, která žák*kyně do třídy přináší.

Žactvo s mentálním postižením

Příznaky ve třídě

- Jiné učení: žáci*kyně s mentálním postižením se učí jiným způsobem. Někdy potřebují mnohonásobné opakování učiva. Rychlé tempo výuky jim neumožňuje si znalosti upevnit. Někdy potřebují (stejně jako děti bez mentálního postižení) jiný způsob výkladu látky - učitel by měl zkoušet nalézt co nejkreativnější řešení.
- Kognitivní a řečové obtíže: Žáci*kyně s mentálním postižením/postižením mozku mohou mít problémy s plánováním pohybu, včetně pohybu motorických svalů. I proto mají někdy potíže hovořit, i když třeba rozumějí. Pro komunikaci je vhodné volit jednoduchý jazyk, z kterého těžší i děti bez mentálního postižení, a mít dostatečnou trpělivost a nechat ho/ji se vyjádřit preferovaným způsobem, i když to někdy déle trvá.
- Sociálně-emoční vývoj: Děti s mentálním postižením mají často oblasti, v kterých nedosahují třeba tak skvělých výsledků jako vrstevníci, ale zároveň se u nich objevuje takzvaný "nerovnoměrný profil" - mohou překvapit a být v určitých oblastech velmi nadané a schopné, včetně například emoční, sociální, hudební stránky. Je důležité na tyto silné stránky nezapomenout a rozvíjet je.

Doporučení pro výuku

- Zjednodušení a praktičnost: výuku plánujte s důrazem na praktické využití – vybírejte podstatné učivo a propojujte ho s běžným životem. Např. v matematice upřednostněte počítání s penězi před složitou algebrou. U abstraktních témat najděte konkrétní příklady nebo názorné pomůcky, aby si žák*kyně mohl/mohla látku „osahat“.
- Intenzivní zpětná vazba: poskytněte častou kontrolu porozumění a průběžnou pochvalu. Každý dílčí úspěch oceňte, aby viděli svůj pokrok a byli motivovaní. Kontrolujte otázkami k tématu, ne jen otázkou „Rozumíš tomu?“.
- Nácvik dovedností: zařazujte do rozvrhu i nácvikové předměty nebo činnosti zaměřené na rozvoj dalších dovedností. Patří sem motorická cvičení (jemná motorika, koordinace) i výuka obecných studijních strategií (např. jak si zapamatovat informaci). Tyto prvky pomáhají vyrovnat vývojové opoždění v jednotlivých oblastech.
- Pomůcky a názornost: používejte speciální učební pomůcky a vizuální opory. Například obrázkové slovníčky, piktogramy, barevně označené kroky postupu, jednoduché přehledy. Využijte i běžné předměty či modely, aby si žák*kyně učivo spojil s konkrétní zkušeností. Praktické činnosti (manipulace, experiment) upevní znalost lépe než pouhý výklad.

Co nepomáhá

- Příliš vysoké nároky najednou: nepomáhá zahltit žáka*kyni velkým množstvím učiva nebo požadavků v krátkém čase. Když nemá šanci látku vstřebat, kumulují se neúspěchy, což vede k poklesu motivace a sebevědomí. Vyvarujte se také rychlého přeskakování na nové téma, dokud nepochopil/a to předchozí – potřebuje více času na zpracování informací.
- Podceňování schopností: ani přílišná shovívavost není prospěšná. Pokud to situace dovoluje, nezbavujte žáka*kyni všech výzev – místo úplného zjednodušení učiva hledejte způsoby, jak ho/ji zapojit adekvátně jeho/jejím možnostem. Srovnávání s ostatními je nevhodné; každý pokrok posuzujte vůči předchozím výkonům daného žáka*kyně.

Žactvo s autismem

Příznaky ve třídě

- Sociální jinakost: dítě se chová v kolektivu odlišně od neurotypických dětí. To může vést k tomu, že se buď straní kolektivu, projevuje se způsobem, kterému neurotypické děti nerozumí, nebo naopak potlačuje svou osobnost a snaží se co nejvíce zapadnout.
- Specifický zájem a představivost: dítě se zajímá o úzkou oblast do velké hloubky a rozumí jí často nad rámec běžné populace (např. memoruje jízdní řády, kreslí stále dokola stejný motiv) a hraje si jinak než neurotypické děti.
- Rutina a smyslová citlivost: Často má zvýšenou citlivost na smyslové podněty: vadí mu hluk, světlo, dotečky či určitá chuť a vůně, což může vést k přetížení. Některé autistické děti naopak smyslových podnětů vyžadují více, pak je dobré myslet na jejich stimulaci.

Doporučení pro výuku

- Bezpečný prostor: zaveďte ve třídě prostor, v kterém se nebudou bát být sami sebou, budou se cítit přijaté a bezpečné, a to i tehdy, pokud nebudete jejich chování chápat. To, co lidé často označují jako “problémové chování”, pramení z nenaplněných potřeb.
- Vizualizace a názornost: Některé autistické děti vyžadují spíše vizuální informace, pro jiné je obtížné poslouchat mluvený výklad. Nejprve pracujte s dítětem samotným a zjistěte, jak je pro něj nejsnadnější získávat nové informace.
- Individualizace a podpora komunikace: komunikujte jasně, jednoduchým a doslovným jazykem. Pokud žák*yně komunikuje obtížně, nabídněte alternativní způsoby komunikace. Nezoufejte, pokud se komunikace běžnými způsoby nedaří: lidé komunikují i neverbálně, pomocí výrazů, chování a postojů. Poskytněte možnost odpočinkových zón nebo sluchátek, pokud dítě prostředí přetěžuje smyslově.
- Sociální integrace: aktivně budujte ve třídě podporu a pochopení – vysvětlete spolužákům*yním, že autisté jsou součástí společnosti a mezilidské diverzity, a že je důležité se k sobě chovat s respektem.

Co nepomáhá

- Chaotické prostředí: nestrukturovaná, hlučná výuka plná nepředvídatelných změn vede u dětí s autismem k úzkosti. Nepomáhá časté přesouvání hodin, měnění pravidel nebo nejasné zadávání úkolů.
- Nevhodná komunikace: vyvarujte se dvojsmyslů, sarkasmu a nadsázky. Nesudte jiné prožívání, kterému případně nebudete úplně rozumět: pokoušejte se vždy děti a jejich chování spíše pochopit.

Příznaky ve třídě

- Pozornost: u žáka*kyně se může projevovat různě. Nejde jen o stereotypní “roztěkanost”, “nepozornost” či “neposednost”. ADHD se může projevovat i silným hyperfokusem na danou činnost, která dítě následně velmi unaví, nebo třeba potíže se změnou činnosti, vyhledávání nových stimulů.
- Hyperaktivita: u některých dětí se může objevovat motorický neklid, který sílí s únavou, nebo naopak úplná únava bez schopnosti započít práci na novém projektu, pokud se v předchozí činnosti velmi unavilo.
- Impulzivita: Může mít mnoho podob - někdy může mít dítě potíže s čekáním, prožívá silné emoce, případně může mít časté úrazy. Na druhou stranu to mohou být první žáci*kyně, kteří dokáží velmi dobře a trefně reagovat v jakékoliv, i kritické, situaci, a kteří přichází s velkým nadšením pro novou věc.

Doporučení pro výuku

- Motivace a pochvala: zdůrazňujte silné stránky - tyto děti často zažívají kritiku, proto cíleně chvalte chvíle, kdy pracují dobře nebo dodrží domluvené pravidlo. Pozitivní motivace funguje lépe než tresty. Dlouhodobě bezpečné prostředí může zvýšit jejich chuť k práci.
- Úprava výuky: zadávejte spíše kratší úkoly s jasným časovým ohraničením a umožněte časté přestávky na pohyb. Střídejte různé činnosti (psaní, čtení, diskuse) a dovolte žákovi*kyni změnit polohu, když je neklidný/neklidná (např. pracovat chvíli vestoje u pultu). Udržujte organizaci práce – pomozte s rozdělením úkolu na kroky a kontrolujte, jestli ví, co má dělat.
- Eliminace rušivých vlivů: snažte se omezit rušivé podněty v okolí hyperaktivního dítěte – např. usadit ho blízko k tabuli a dál od hlučných spolužáků či oken. Uklizené, strukturované pracovní místo (bez zbytečných hraček či obrazů) mu/jí pomůže lépe udržet pozornost. Někdy mohou pomoci i drobné antistresové pomůcky, tzv. “stim toys” (míček na mačkání, žvýkačka, balanční polštář na židli), které uklidní.

Co nepomáhá

- Trestání neklidu: nemá smysl nutit dítě s ADHD k nehybnému sezení, kárat ho nebo srovnávat s klidnějšími spolužáky – tím se jeho chování spíše zhorší. Drobné projevy neklidu (klepání nohou, hraní si s tužkou) je lepší ignorovat, případně dítěti nenápadně nonverbálně připomenout zklidnění (např. dotekem na rameno, očním kontaktem).
- Neustálá kritika: vyvarujte se pravidelnému kárání za nepozornost – slabá koncentrace není projev neposlušnosti, ale daná nevyzrálostí centrální nervové soustavy. Pokud žáka*kyni stále napomínáte, časem rezignuje nebo začne dělat naschvály. Místo toho oceňte každou situaci, kdy se soustředil/a, aby měl/a motivaci se snažit dál.

Žáci se specifickými poruchami učení

Typ poruchy	Příznaky ve třídě	Doporučení pro výuku
Dyslexie (čtení)	- potíže se správným a plynulým čtením - slabé porozumění čtenému textu - pomalejší tempo práce s textem	- poskytovat více času na čtení a práci s textem - zjednodušit zadání, využít čtecí okénka či barevné fólie - zadání také ústně nebo vizuálně (obrázek, schéma)
Dysgrafie (psaní/grafický projev)	- nečitelné, pomalé nebo křečovitě písmo - bolest ruky při psaní, potíže s kresbou a grafikou - problémy se zápisem i v jiných předmětech (např. geometrie)	- umožnit psát na počítači nebo používat diktafon - poskytnout kopie zápisů místo opisování - využít speciální sešity, ergonomické tužky
Dysortografie (pravopis)	- chybí diakritika, zaměňuje tvrdé/měkké slabiky - nesoulad mezi ústním a písemným projevem - pravopisné chyby i v základních slovech	- nehodnotit chyby způsobené poruchou např. v diktátu - použít gramatické přehledy, pravopisné pomůcky - podporovat ústní formu ověřování
Dyskalkulie (počítání/matematika)	- obtížná orientace v číslech, řadách, převodech - potíže s pochopením základních matematických operací - problém zapamatovat si postupy výpočtů	- využívat názorné pomůcky (korálky, schémata, barevné tabulky) - strukturovat úkoly krok po kroku - umožnit využití kalkulačky nebo přehledových tabulek

ZDROJE

Amnesty International. (2011). Right to education without discrimination: Policy brief to the Slovak government. Amnesty International Publications.

Dítě s ADHD a motivace k učení. (n.d.). ZapojmeVsechny.cz. Přístup 1. prosince 2025, z <https://zapojmevsechny.cz/clanek/dite-s-adhd-a-motivace-k-uceni>

Inclusive education. (n.d.). European Commission – Education and Training. Přístup 1. prosince 2025, z <https://education.ec.europa.eu/cs/focus-topics/improving-quality/inclusive-education>

Inkluzivní vzdělávání je přínosem pro všechny – Pět klíčových poselství pro inkluzivní vzdělávání. Viz: European Agency for Special Needs and Inclusive Education. (2014). Pět klíčových poselství pro inkluzivní vzdělávání: Uvedení teorie do praxe.

Inkluzivní vzdělávání.

Švoboda, Z., & Zilcher, L. (n.d.). Inkluzivní vzdělávání: Studijní opora – vzdělávací modul pro koordinátory inkluze. Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem.

Jak podpořit dítě s ADHD ve škole. (n.d.). Inkluze v praxi. Přístup 1. prosince 2025, z <http://www.inkluzevpraxi.cz/kategorie-ucitel/1452-jak-podporit-dite-s-adhd-ve-skole>

Pět klíčových poselství pro inkluzivní vzdělávání. Viz: European Agency for Special Needs and Inclusive Education (2014).

Specifika vzdělávání žáka s tělesným postižením a dlouhodobým onemocněním I. (n.d.). ZapojmeVsechny.cz. Přístup 1. prosince 2025, z <https://zapojmevsechny.cz/clanek/specifika-vzdelavan-zaka-s-telesnym-postizenim-a-dlouhodobym-onemocnenim-i>